

Boekverslag *An English Patient* (Michael Ondaatje)

Wieske Heinen

© havovwo.nl (april 2002)

Primaire gegevens van het gelezen werk.

Auteur: Michael Ondaatje
Titel: The English Patient
Ondertitel: -
Verschenen in: 1992
Aantal blz.: 262
Leestijd: 8 uur
Uitgelezen op: 30 november 2001

Verwachtingen vooraf

Mijn ouders zijn een paar jaar geleden ooit naar de bioscoop geweest om deze film te zien en toen we het laatste hadden over Engelse literatuur, raadden ze me aan dit boek te lezen. Ik wist toen natuurlijk niet of het boek en de film veel van elkaar zouden verschillen en waar het boek over ging, want dat wil ik nooit weten voordat ik een boek ga lezen. Dus eigenlijk had ik niet veel verwachtingen, het enige dat ik wist was dat het boek de Booker Prize 1992 gewonnen had en dat de film bekroond was met negen Oscars; dat moest dus wel een goed boek zijn.....

Eerste reactie achteraf

En dat was het dus ook. De spanning in het boek is geweldig goed opgebouwd; je valt midden in een verhaal en omdat je niet weet wat de verschillende personages nou precies met elkaar te maken hebben en je de verhaallijnen in het begin echt niet kunt volgen, word je als het ware gedwongen om verder te lezen. In het boek vind je ontroerende en grappige elementen terug en het is heel realistisch geschreven. Het is een interessant verhaal en ik heb nog nooit een boek gelezen dat op deze manier is opgezet, dus is het in die zin ook erg origineel. Dit werk heeft me steeds opnieuw weer aan het denken gezet omdat de *clue* van het verhaal pas zo laat duidelijk wordt. Dit boek spreekt me wel aan, omdat het een groot puzzelwerk is en het tot op de laatste bladzijde erg meeslepend blijft.

Korte samenvatting van de inhoud

Het verhaal begint in Toscane, Italië in 1945. Een Canadese verpleegster van het Rode Kruis, Hana, blijft met een patiënt achter in een verwoeste villa als het kamp daar wordt opgeschort omdat ze bang is dat de patiënt de reis niet zal overleven. De patiënt lijkt Engels te zijn, maar dat weet niemand zeker, omdat hij zich niets van zijn verleden herinnert en omdat hij onherkenbaar verminkt is toen hij met zijn vliegtuig neerstortte. Hij draagt een boek van Herodotus bij zich waar hij zelf ook aantekeningen in geschreven heeft.

Dan wordt de rust in de villa bruut verstoord door een Canadese dief, Caravaggio genaamd, een oude vriend van Hana's overleden vader. Hij heeft opvallend veel interesse in de Engelse patiënt, maar de reden van zijn bezoek is onduidelijk. Als Hana piano aan het spelen is in de bibliotheek van de villa, komt een volgende persoon ten tonele; Kirpal Singh, een Indische mijnenuitruimer, hoorde Hana piano spelen. Het blijkt erg gebruikelijk te zijn om bommen onder piano's te plakken en hij redt Hana op het nippertje. Het wordt een drukke bedoening in het huis, want 'Kip' slaat met zijn 'EOD' zijn kamp op in de tuin van de villa. Kip en Hana krijgen een relatie.

Intussen wordt iedereen wel heel nieuwsgierig naar wie die Engelse patiënt precies is. Caravaggio probeert hem aan het praten te krijgen door hem morfine te geven en veel moeilijke vragen te stellen. Uiteindelijk wordt het verhaal duidelijk; de Engelse patiënt is de Hongaarse graaf Almásy, lid van de Royal Geographic Society, een internationale expeditie die de Egyptische woestijn in kaart moest brengen. Hij en zijn collega's krijgen tijdens hun expeditie bezoek van een jong echtpaar; Geoffrey en Katherine Clifton. Na een tijdje krijgen Almásy en

Boekverslag *An English Patient* (Michael Ondaatje)

Wieske Heinen

© havovwo.nl (april 2002)

Katherine een relatie en als Geoffrey iets door begint te krijgen vertrekken hij en zijn vrouw naar het hoofdkantoor van een Engelse geheime dienst; de Tweede Wereldoorlog is intussen begonnen.

Almásy en Katherine zien elkaar af en toe nog stiekem en op een gegeven moment krijgt Almásy bericht van Geoffrey dat hij hem op komt halen in de woestijn met zijn vliegtuigje. Geoffrey probeert zijn vliegtuig tegen Almásy op de grond kapot te vliegen, maar Almásy kan nog net wegduiken. Katherine zat echter ook in het vliegtuigje en is er heel slecht aan toe. Geoffrey wordt onder de grond gestopt en Katherine in een grot gelegd. Te voet loopt Almásy naar El Taj, het dichtstbijzijnde bewoonde gebied. Hij laat zijn Herodotus bij Katherine om haar ervan te verzekeren dat hij terugkomt. Na drie dagen lopen komt hij aan en gaat hij naar een soort van Engelse ambassade om om een auto en een dokter te vragen. Daar willen ze zijn naam weten en weten waar hij vandaan komt. Door zijn naam denken de mensen daar dat hij niet Engels maar 'moffenvriend' is. Hij wordt gearresteerd en op een trein gezet. Hij weet van de trein te springen en is nu ten einde raad. Katherine ligt immers nog steeds in die grot. Hij besluit bij de Duitsers te proberen hulp te krijgen. In ruil voor kaarten van de woestijn mag hij een vliegtuigje meenemen. Almásy komt aan bij zijn overleden vriendin, zet haar in het vliegtuig en wordt in de lucht naar beneden gehaald en naar de villa gebracht.

De Duitsers konden met behulp van die kaarten heel makkelijk hun weg vinden in de woestijn en vallen het hoofdkwartier van de Engelse geheime dienst binnen. Ze arresteren veel mensen, waaronder de geallieerde spion Caravaggio. Hij wordt aan een aantal kruisverhoren onderworpen en omdat hij niet wil praten, worden zijn duimen afgehakt. Hij is laaiend en besluit als hij weer vrijkomt de man die zijn duimen af liet hakken te vermoorden en ook de man die kaarten doorspeelde aan de Duitsers met een bezoekje te vereren. Vermoorden hoeft hij hem niet, want om zijn lijdensweg wat te verzachten vraagt de Engelse patiënt Hana om hem een overdosis morfine te geven.

Hana zelf heeft haar Kip moeten laten gaan, want als hij op de radio hoort dat Heroshima en Nagasaki zijn gebombardeerd 'ontploft' hij en verdwijnt hij op zijn motor. Iedereen verlaat de villa en over hoe het de hoofdpersonen verder verloopt, wordt weinig verteld.

Tijd en ruimte

Het verhaal speelt zich af in Toscana en in de Gilf Kebir, een deel van de Egyptische woestijn die de Society in kaart moest brengen. De vertelde tijd beslaat denk ik zo'n zes jaar. Zeker ben ik daar niet van, omdat er weinig tijdsaanduidingen gebruikt worden. Het verhaal is a-chronologisch en bevat veel flashbacks. Het boek begint in medias res en heeft een open einde.

De wijze van vertellen

Het verhaal wordt verteld door een personale verteller; de verteller heeft geen naam, maar het is net of er iemand in het verhaal rondloopt die conversaties tussen mensen volgt en soms zelfs weet wat iemand denkt of voelt. De richting van het perspectief wisselt vaak. Toch weet de lezer niet veel meer dan de hoofdpersonen, omdat de relaties tussen de verschillende personages onduidelijk blijven, ook voor de lezer.

Spanning

Ondaatje weet in dit verhaal een soort spanning te creëren die ik tijdens het lezen van een boek nog niet eerder meegemaakt heb. Deze spanning gaat verder dan 'willen weten hoe het verhaal afloopt'. Hij weet je helemaal in het verhaal te trekken en het lijkt net of je niet wilt dat hij loslaat. De opbouw van spanning is niet lineair, in sommige passages laat de auteur de spanning even zakken door veel ambiance te omschrijven of dieper in te gaan op gevoelens van een personage, maar daar staat tegenover dat op sommige momenten een soort explosie van spanning voorkomt. Sommige gebeurtenissen of reacties van hoofdpersonen (de zelfmoord van Geoffrey en die van Madox (is een vriend van Almásy)) zie je totaal niet aankomen. Dit maakt de spanning tot een belangrijk aspect van dit boek.

Boekverslag *An English Patient* (Michael Ondaatje)

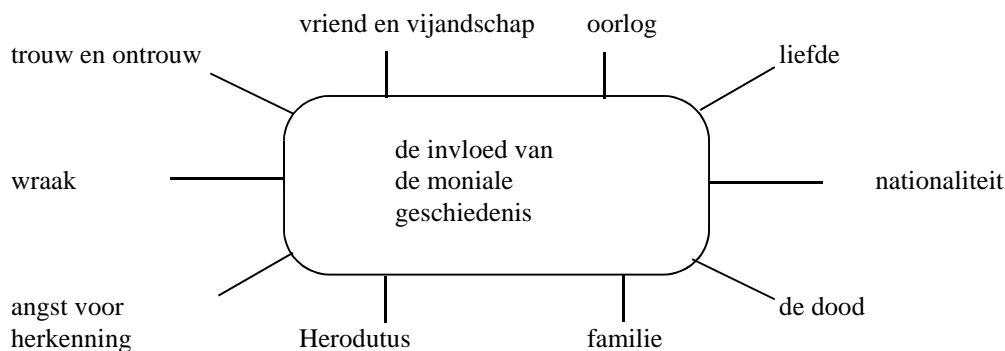
Wieske Heinen

© havovwo.nl (april 2002)

Thema en motieven

Het verhaal gaat over de oorlog die vier personages bij elkaar brengt, verschillend van leeftijd en achtergrond en wier levens sterk beïnvloed zijn door de krachten van de mondiale geschiedenis. Belangrijke motieven zijn liefde, nationaliteit, familie, vriend- en vijandschap, trouw en ontrouw, wraak, angst voor herkenning, Herodotus en oorlog. In een spindiagram ziet dat er als volgt uit:

Spindiagram van thema en motieven.

Personages

De vier belangrijkste personages in het verhaal zijn Hana, Kip, Caravaggio en Almásy. Hun relaties tot elkaar blijven voor de lezer en ook voor de personages zelf relatief lang onduidelijk, ook omdat deze mensen door andere, minder belangrijke personages die de lezer indirect leert kennen, aan elkaar worden gebonden. De relaties die uiteindelijk duidelijk worden heb ik denk ik goed genoeg in de samenvatting uitgewerkt.

Titel, ondertitel en motto

Een ondertitel ontbreekt, maar over de titel en het motto van dit boek valt het een en ander te vertellen. De titel 'The English Patient' slaat op de patiënt die in de villa door Hana verpleegd wordt. Toen hij neerstortte met zijn vliegtuigje en gevonden werd door mensen van het Rode Kruis, kreeg hij een sticker 'English Patient'. In het boek vertelt hij waarom hij dit als pijnlijk en tegelijk komisch ervaart; hij is een Hongaar die met een Engelse expeditie in Egypte meedoet, bij de Engelse ambassade niet geholpen wordt, daarom naar de Duitsers gaat, hier een Engels vliegtuig met Duitse kerosine meekrijgt en als hij neerstort als Engelse patiënt verpleegd wordt. "So I finally became an Englishman..."

Het motto van het boek is een fragment uit de notulen van de vergadering van The Geographical Society van november 194- te Londen (in vertaling):

De meesten onder u, neem ik aan, zullen zich de tragische dood van Geoffrey Clifton te Gilf Kebir nog herinneren; later werd zijn vrouw Katherine Clifton vermist tijdens de woestijnexpeditie die in 1939 was uitgerust om Zorzura te zoeken. ik wilde alvorens de bijeenkomst van vanavond te beginnen met diep medeleven deze tragische gebeurtenissen herdenken. de lezing van vanavond...

Boekverslag *An English Patient* (Michael Ondaatje)

Wieske Heinen

© havovwo.nl (april 2002)

Sommige personages in dit boek, waaronder het echtpaar Clifton, zijn gebaseerd op historische figuren. Als je begint met lezen, weet je nog helemaal niet wie deze mensen zijn, het motto wordt pas verder in het verhaal duidelijk.

Relatie tussen tekst en auteur

Ondaatje trekt altijd veel tijd uit voor het schrijven van een boek. Zo deed hij zes jaar over het schrijven van 'The English Patient'. Vaak schrijft hij het eerste hoofdstuk als laatste, omdat dat het verhaal opzet. Hij denkt nooit na over de volgorde waarin hij schrijft. Hij knipt en plakt regelmatig in zijn al geschreven delen. Hij heeft van tevoren nooit een idee over hoe het boek zou moeten worden. Hij begon 'The English Patient' met het beschrijven van het vliegtuigongeluk. De vier hoofdpersonen waren aanwezig, maar Ondaatje wist zelf nog niet hoe zij precies met elkaar verbonden waren. Omdat hij op deze manier schrijft, beleeft de lezer tijdens het lezen ongeveer dezelfde denkstappen als de auteur tijdens het schrijven, alleen soms in een andere volgorde. Ook schrijft Ondaatje vrijwel nooit over dingen die hem bekend zijn of over zijn hobby's. Wel doet hij altijd veel voorstudie voordat hij aan een boek begint. Zo heeft hij zich voor dit boek verdiept in Herodotus, de Gilf Kebir en het onschadelijk maken van bommen.

Relatie tussen verschillende teksten

Veel heb ik over dit onderwerp in secundaire literatuur niet kunnen vinden, maar wat wel opvalt is dat de personages Hana en Caravaggio ook in het boek 'In the Skin of a Lion' een rol spelen. Verder zijn alle prozawerken van Ondaatje opgebouwd als puzzels waarvan langzaam aan alle stukjes één voor één op hun plek vallen.

Relatie tussen tekst en context

Kenmerkend voor Ondaatje is dat hij zich bij het schrijven losmaakt van de tijd, cultuur en gewoonten van 'zijn' tijd en zich verplaatst in de context waarin zijn hoofdpersonen leven. Dit is ook goed merkbaar in 'The English Patient' omdat de hoofdpersonen daar allemaal een andere afkomst hebben en Ondaatje dit ook heel goed naar voren laat komen zonder er expliciet over te beginnen. Één ding hebben de hoofdpersonen qua context gemeen; de oorlog. Dit motief zit heel mooi in het verhaal gevlochten; ieder personage gaat er ook anders mee om. Zo interesseert de één zich er niet voor terwijl de ander juist bij de geheime dienst gaat. Ondaatje laat de vier personages ieder een eigen geschiedenis met zich meedragen en daardoor ook anders tegen gebeurtenissen aankijken.

De literaire tekstsoort (genre)

Dit werk is gedeeltelijk fictieel, gedeeltelijk niet-fictieel; het verhaal is fictie, maar een aantal personages zijn gebaseerd op historische figuren. Het is een epische tekst; een roman. Ondaatje heeft zowel poëzie als proza geschreven. Dit werk valt onder proza.

Boekverslag *An English Patient* (Michael Ondaatje)

Wieske Heinen

© havovwo.nl (april 2002)

De persoonlijke beoordeling

Ik vind dit echt het mooiste boek dat ik voor mijn lijst heb gelezen. Zowel mijnen ruimen als woestijnexpedities zijn dingen die niet in mijn eigen belevingswereld passen en me ook vrij weinig interesseren, maar een boek als een puzzel, vier personen door het noodlot aan elkaar verbonden, vind ik erg interessant. Het boek heeft ontzettend veel diepgang; vaak worden gedachten, gebeurtenissen en gevoelens heel uitgebreid beschreven. Ik zou ook niet iets aan kunnen wijzen dat ik graag anders zou zien. Toen ik begon met lezen, was ik vaak kwaad op mezelf dat ik erin begonnen was; ik snapte de verhaallijnen niet en vond het zwaar. Achteraf heb ik er totaal geen spijt van dat ik toen doorgelezen heb, al was het toen alleen om 'me niet te laten kennen'. Dit boek is verfilmd en nadat ik het boek gelezen had heb ik de film –die toevallig op tv kwam vorige week- gezien. Veel grote verschillen tussen boek en film heb ik niet kunnen ontdekken. Het einde van de film is alleen meer open dan dat van het boek. Ik vind het altijd jammer om een verfilming van een boek te zien, omdat je je eigen fantasie veel minder ruimte kunt geven. Wel was het dit keer heel nuttig omdat je een beter overzicht krijgt; acht uur lezen wordt 'samengevat' in drie uur film.

Ik vind dat gevoelens en gedachten perfect in balans zijn met gebeurtenissen in dit boek. De verhoudingen veranderen wel wat gedurende het verhaal; in het begin gebeuren er relatief weinig dingen vergeleken bij de gevoelens en gedachtegangen die besproken worden. Dat is ook goed; je leert de hoofdpersonen kennen en pas later komen er meer gebeurtenissen. Over sommige gebeurtenissen heb ik me echt verbaasd; de zelfmoord van Madox bijvoorbeeld kwam voor mij echt onverwachts. Wat ik echt schokkend vond was de weigering van hulp door de 'ambassade' nadat Almásy drie dagen gelopen had om El Taj te bereiken en het afhakken van Caravaggio's duimen door de Duitsers. Die gebeurtenissen riepen ook echt gevoelens bij me op. Ik heb ook vaak gedacht aan Geoffrey, aan hoe hij zich zou voelen. Toen hij met zijn vliegtuig crashte, kwam dat wel onverwacht, maar dat was niet echt schokkend.

Ik vond dat de hoofdpersonen erg levensecht overkwamen. Vanwege het bijzondere perspectief kun je je ook goed inleven in de hoofdpersonen. Wat ik wel herkende in mezelf was de 'wraakzucht' van Caravaggio. Als iemand me een rotstreek levert, laat ik dat ook zelden over mijn kant gaan. Wat ik echt een conflictsituatie vindt, is de situatie waarin Almásy terechtkomt en waarin hij moet kiezen tussen trouw blijven aan de mensen die hem als vijand zien en zijn liefde terugvinden.

Over de opbouw van het verhaal heb ik al veel gezegd; ik vond deze erg goed en heel origineel. De wisseling van tijd (flashbacks) remt je op bepaalde momenten wel als lezer, maar dat is niet storend. Er waren passages die ik meerdere keren gelezen heb, omdat het moeilijk was te bevatten hoe de relaties nu precies in elkaar zaten, maar onbegrijpelijk vond ik de auteur nooit. De opbouw van spanning vond ik erg goed en het einde vond ik ook oké omdat het erg veel aan je verbeelding overlaat.

Het taalgebruik was niet heel moeilijk. De gebeurtenissen werden redelijk helder beschreven en ik kon me er dan ook meestal een goede voorstelling van maken. Er komen genoeg dialogen in het boek voor en deze zijn op een natuurlijke wijze weergegeven. Wat ik graag zou willen onthouden uit het boek is de frase "*So finally I became an Englishman...*" omdat daar zoveel gevoel in leek te schuilen en omdat in één zin duidelijk wordt gemaakt waar het hele verhaal nou eigenlijk om draait (zie het hoofdstukje 'Titel, ondertitel en motto').